

Benut de natuurwaarde van tuincomplexen optimaal

Herman Vroklage

Martin Melchers. Zéér geroutineerd bioloog van hobby, stadsecoloog van Amsterdam van professie. Als geen ander kan hij de voorin genomen gedachte ontcrachten dat Amsterdam één woestijn is van steen, beton, asfalt en een klein miljoen inwoners, waar geen plaats meer is voor 'de natuur', voor anders dan menselijk leven. "Vanzelfsprekend is er natuur in Amsterdam: 'culturele natuur' - een ongelukkig begrip, dat wel."

Hij kijkt naar buiten, naar de Middenweg, waar op dit tijdstip tegen de avondspits uitlaatsen uitstootend blik je haast het zicht en letterlijk de adem beneemt. Op de middenstrook staat één boom. "Een boom die er ooit door groenridders is neergezet voor het visuele aspect, om een mooi plaatje te vormen. Maar de boom heeft al snel een heel grote meerwaarde gekregen. De bladeren zuiveren de lucht; de kroon is een vlucht- en een broedplaats voor vele vogels. Het leeuwedeel van de houtduiven maakt gebruik van de bomen gebruik als schuilgelegenheid. Maar niet alleen vogels, ook talloze insecten gebruiken de boom als verblijfplaats. Als de boom een beetje vergeten wordt, niet gekapt wordt, en de kans krijgt ouder te worden, komen er gaten in en wordt hij steeds waardevoller, voor boomkruipers en koolmezen bijvoorbeeld."

Een geplante boom is volgens de terminologie 'culturele natuur'. Houdt dat in dat er ook nog een ander soort natuur is? Melchers: "Klopt. Wilde natuur, dat wat er bij toeval in de stad is. Voor sommige mensen, van onderhoudsdiensten bijvoorbeeld, een verschrikking, voor anderen een enorme verrijking van het stadsmilieus. Melchers constateert met tevredenheid dat de publieke opinie aan het veranderen is. "Mensen gedogen bijvoorbeeld meer onbedoelde plantengroei. Dat betekent dat sommige stadsdelen ook niet meer met zoveel gif de trottoirs behandelen, dat de vogels daarvan dood in de goot vallen." En wat het oplevert? Hij heeft onlangs tussen stoeptegels het bijzonder zeldzame kleinbloemig steentje ontdekt. Dit plantje is mede zo zeldzaam omdat het veel warmte nodig heeft. Het

De Europees beschermde rugstreeppad, die een zéér genode gast op het volkstuintcomplex moet zijn.

drukke verkeer en het urbane milieu zorgen daarvoor.

Okay, er is dus culturele natuur in de stad en er is zelfs wilde natuur. Dat laatste mondjesmaat? Melchers vindt van niet. Hij is als medewerker van het Bureau Stads-ecologie bezig met het inkleuren van een natuurwaardekaart van alle onbebouwde grond in de gemeente Amsterdam. En op die kaart scoren sommige volkstuintcomplexen erg hoog. "Ik zou ze tot de echte wilde natuur willen rekenen."

Melchers is erg te spreken over de soortenrijkdom van plant en dier op de tuincomplexen in het algemeen. "De voorzieningen worden dan ook wel geboden: nestkastjes voor vogels bijvoorbeeld, en vijvers, die eigenlijk gewoon poelen zijn, voor amfibieën. Wat je daar ook veel ziet zijn oude coniferen. Nu zijn dat niet mijn favoriete bomen, maar ze lenen zich wel bij uitstek als behuizing voor vogels. Zelfs ransuilen roesten daarin."

Likkebaarden

Relativerend: "Toch vind ik het jammer dat op de volkstuintcomplexen over het algemeen de na-

tuurwaarden niet optimaal benut worden. Ik kan het me enigszins voorstellen, de historische achtergrond van volkstuinten is gelegen in de teelt en opbrengst van groenten en niet direct op het scheppen van voorwaarden voor uitgebreide soortenvariatie. Maar de maatschappij is veranderd en daar moeten volkstuinters toch echt op inspelen." De doorgaans vrolijk kijkende Melchers krijgt nu een zeer serieuze frons tussen de ogen. "Nu ik op het Bureau Stads-ecologie werk, kan ik ook als het ware een blik achter de coulissen van de stadsinrichters en planologen werpen: Ze kijken daar likkebaardend naar volkstuintcomplexen. Ze zien ze allemaal als potentiële bouwlocaties en denken veel te makkelijk dat de complexen elders weer op nieuw ingericht kunnen worden. Maar dat is niet zo natuurlijk, want het duurt tijden eer de oorspronkelijke, soms paradijselijke begroeiing ook op een nieuwe locatie weer een feit is. Als het al ooit gebeurt."

"Volkstuinters kunnen hun winst halen door de natuurlijke waarden van het tuincollectief te vergroten. Door deel uit te maken van ecologische verbindingzones. De gemeenten, of in het geval van Am-

sterdam de stadsdelen, houden nauwkeurig bij welke groenvoorzieningen ze hebben en wat hun waarde is. Je moet zien te bereiken dat de ambtenaren en bestuurders trots worden op hun volkstuintcomplex. Je moet er voor zorgen dat het complex onvervangbaar wordt. Dat doe je bijvoorbeeld door er voor te zorgen dat het waans is om er natuurexcursies over uit te zetten. In Amsterdam, bij tuingroep Eigen Hof, hebben ze bijvoorbeeld een heemtuin waar een puntje aan te zuigen is. Zo mooi, je waant je daar in een andere wereld."

"Er moet meer naar buiten getreden worden. Volkstuintparken zijn niet alleen maar groene longen in de stad, maar ook natuurexercities. Laat de complexen elders weer op nieuw ingericht kunnen worden. Maar dat is niet zo natuurlijk, want het duurt tijden eer de oorspronkelijke, soms paradijselijke begroeiing ook op een nieuwe locatie weer een feit is. Als het al ooit gebeurt."

de tuinen staan. Hoeveel soorten zie je wel niet? Duizend? Tweeduizend? Hoeveel zoogdieren? Stel een inventarisatie samen en beoordeel of het voldoende is, of laat dat doen, bij de afdeling stadsecologie of milieu van je gemeente." Bij de vereniging voor zoogdierkunde weten ze op welke wijze 'verborgen' dieren zoals marterachtigen ontkend en geteld kunnen worden.

Horrosscenario

Maar kun je met vlinders en tongvaren tegen planologen vechten? Melchers is even stil. Twee zielen huizen een moment in zijn borst. Hij constateert dat in de praktijk er nog lieden zijn, planologen en technocraten, die de neiging vertonen overal overheen te walsen. "Het is een beetje een instelling van na mij de zondvloed". Maar, de natuur moet verdedigd worden. Zelf heeft ze geen belangenbehartiger, er is geen wezel die opstaat om te protesteren tegen horrosscenario's van volbouw. Dat moeten mensen doen.

Nogmaals, de volkstuinters moeten welzeker actief naar buiten treden. Tot nu toe wijst de stad alleen nog maar naar de tuincomplexen. De dreiging hangt in de lucht. Maar de oorlog om de grond moet nog beginnen. Het is daarom zaak om goed voorbereid de slag aan te gaan."

Vergroting van de natuurwaarde van een complex en ecologisch beheer zijn niet synoniem aan rotzooi. Een heemtuin bijvoorbeeld vereist wel degelijk ingrijpen, maar dan wel met 'handschoenen'. "Soortenrijkdom hoeft absoluut niet tot chaos te leiden." Melchers pleit voor verdraagzaamheid en begrip tussen ecologische en traditionele volkstuinters. Men tuiniert allemaal voor het plezier en moet zich derhalve niet aan elkaar ergeren. Overigens is het tegenovergestelde van chaos ook niet aantrekkelijk. Bezie maar eens de recht-toe-recht-aan structuur van sportcomplexen. Melchers noemt dat "groen asfalt", louter een "landingsbaan voor vogels".

Boschages langs de kant zijn slechts bedoeld als windsingels, waarin Melchers "geen takkenwal kan ontdekken."

Op volkstuintcomplexen is het trouwens ook niet ongevoel dat de tuinen in keurige kaveltjes van elkaar afgescheiden zijn. Dat stimuleert natuurlijk niet de vrije doorgang van het dierenleven. "Precies. Hekjes om de tuinen om konijnen te weren, zijn tegelijkertijd ook anti-wezel en anti-pad." Weg dus met de hokjesmentaliteit. In Nederland zijn alle amfibieën beschermd. In de buurt van Amsterdam heeft Melchers reeds 5 soorten op volkstuinten gedetecteerd. Hij wijst nadrukkelijk op het voorkomen van de befaamde rugstreeppad. Dit dier is zelfs Europees be-

Nog zo'n bedreigde diersoort: de ringslang. Leeft langs oevers.

scherm en heeft daardoor reeds twee bestemmingsplanwijzigingen op zijn kerfstok. In Arnhem bijvoorbeeld wilde de gemeente huizen gaan bouwen in een streek waar de rugstreeppad leeft. Tot aan de Hoge Raad hebben de verdedigers van deze pad doorgevochten en gewonnen. De bestemming van de domein van de rugstreeppad is gewijzigd in natuurgebied! Melchers vindt het dan ook niet onverstandig van volkstuinters om goede voorwaarden te creëren voor deze rugstreeppad of andere wettelijk beschermde dieren zoals amfibieën, want dat kan hen een goede troef in de handen geven als een complex op de nominatie staat om te moeten verdwijnen. "Een té 'net' complex heeft te weinig amfibieën. Niet alleen poelen en vijvers zijn van belang, maar ook de landbiotoop. In steenhopen tref je padden aan, grotere stapels hout zijn ideaal voor kikkers om daar te overwinteren."

Achillespees

De land-waterovergang is ook van het grootste belang. Melchers vindt het de achillespees van de volkstuinters dat deze overgang nog steeds niet goed gebruikt wordt. "Beschoeiingen van beton zijn funest voor het dierenleven. Ook zie je beschoeiingen van grote stammen, hardhout, nog verduurzaamd ook. Bijzonder milieuvriendelijk." En behalve dat dergelijke beschoeiingen een vrije doorgang van water naar land voor de dieren bemakken, is het ook van groot gevaar voor zoogdieren. "Egels bijvoorbeeld die in het water vallen, komen niet meer aan de kant, ook al is de beschoeiing maar 10 centimeter hoog. Het is werkelijk af-

schuwelijk. Eigenlijk zou je om het af te leren eens de proef op de som moeten nemen door een konijn in het water te gooien en te bekijken hoe erg het dier lijdt onder zijn vruchteloze pogingen om weer op de kant te komen. Hou wel een schepnetje bij de hand, zodat je 'm er zelf weer kunt uitvissen." Met de waterschappen is heel goed te overleggen over natuurlijke beschoeiing, zegt Melchers. En het argument als zou golfslag de oevers kapotmaken is niet valide. Er is immers nauwelijks of geen scheepvaart in de sloten. Melchers zou graag zien dat op de complexen de leden vrijgelaten worden in het bepalen welke beschoeiing ze kiezen. "Laat de waterlopen maar meanderen."

De 'pakkans' van de natuur moet groot zijn. Melchers vindt daarom natuur dicht bij huis zeer belangrijk en daarvoor moet in de compacte stad ruimte zijn. "Wie 's avonds na het eten een eindje fietst of over een volkstuintpark wandelt en daar geregeld een uil ziet, of een wezel, of een kikkerconcert hoort, is daarmee veel meer gebaat dan één maal in het jaar een excursie naar een natuurgebied. De natuur in de stad moet veelsoortig zijn, met verrassingselementen. Dan bereik je met mensen enthousiast thuis komen en zeggen 'ik heb net een vos gezien op dat-en-dat volkstuintcomplex'. En dat is dan weer afhankelijk van het beheer op een tuincollectief. Kijk, je kunt een teveel aan konijnen afschieten, maar je kunt ook een vos het werk op laten knappen."

Libellen (hier de blauwe glazenmaker) is -net als de ringslang- een indicatorsoort. Dat betekent dat uit hun aanwezigheid is af te leiden dat er bepaalde andere (prooi)diersoorten ook in de buurt voorkomen.